

5. Філіппова І. Г. Концепція підходу до оцінки діяльності управлінського персоналу / І. Г. Філіппова, Г. С. Балахнін // Вісник СНУ ім. Володимира Даля. – Луганськ. – 2010. – № 11, ч. 1. – С. 266–271.
6. Цмоць О. Оцінка ефективності використання системи раннього попередження для управління машинобудівним підприємством / О. Цмоць // Журнал європейської економіки. – 2012. – № 6. – С. 229–241.

УДК 321.477

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ ГАЛУЗЕЙ І СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

Н. Б. Черник

Процес прогнозування достатньо актуальний у даний час. Сфера його вживання суттєво розширюється. Прогнозування широко використовується в економіці, а саме в управлінні. В промисловості методи прогнозування також грають першочергову роль.

Існує безліч методів прогнозування. Продиференціювавши їх загальну чисельність, необхідно вибрати оптимальний з них для використання в кожній конкретній ситуації. Аналіз методів прогнозування, вивчення цих методів, використання їх у різних сферах діяльності є заходом раціоналізаторського характеру. Ступінь достовірності прогнозів можна порівняти з дійсно реальними показниками, і, зробивши висновки, перейти до наступного прогнозу вже з існуючими даними, тобто наявною тенденцією. Спираючись на отримані дані, можна в тимчасовому аспекті переходити на більш високий ступінь і т. д.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних і прикладних засад прогнозування зробили такі вчені: Є. І. Бойко, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, Ф. А. Важинський, З. С. Варналій, М. І. Долішній, С. І. Дорогунцов, С. М. Злупко, І. Ф. Коломієць, А. Ф. Мельник, Т. Г. Морозова, С. І. Пирожков, С. А. Романюк, М. І. Фащевський, М. Г. Чумаченко, Л. Т. Шевчук, С. Л. Шульц та ін.

Метою статті є дослідження методів прогнозування розвитку окремих галузей і сфер діяльності в сучасних умовах.

У теорії прогностики існують два підходи до розв'язання задач прогнозування: пошуковий і нормативний [5, с. 413].

Перший розглядає об'єкт прогнозування як динамічну систему, що саморозвивається і володіє деякою інерцією. Він ґрунтується на вивченні закономірностей, що склалися в минулому, і поширенні їх на майбутнє. При такому підході інформація про поведінку об'єкта прогнозування в минулому, що є в розпорядженні прогнозиста, служить основою для прийняття будь-яких прогнозних висновків щодо майбутньої поведінки об'єкта. Якщо за характеристику стану об'єкта вибрано кількісний показник, динаміку якого в часі прийнято називати процесом, то для його прогнозу пошуковий підхід потребує незмінності умов проходження прогнозованого процесу в майбутньому, відсутність якісних стрибків.

Для комплексного наукового прогнозування галузі недостатньо застосування одного тільки пошукового підходу, він повинен використовуватися у поєднанні з нормативним.

Нормативний підхід полягає в тому, що для об'єкта ставиться якась загальна мета на майбутнє і відповідно до неї послідовно намічаються етапи, виконання яких приводить об'єкт із даного стану до стану, наміченого цією метою. Вважається, що нормативне прогнозування може починатися за тією відміткою, якої економічна система досягає під дією власної інерції.

При нормативному підході прогноз здійснюється у декілька етапів. На першому етапі

з деякої множини цілей для об'єкта здійснюється вибір однієї, найбільш важливої. На другому етапі (стратегічне планування) визначаються шляхи, що ведуть до наміченої мети, і проводиться вибір найкращого з них з погляду деякого критерію, наприклад критерію «витрати – ефективність». На третьому етапі (тактичне планування) плануються заходи щодо реалізації вибраного шляху.

При прогнозуванні розвитку галузі неможливо обмежитися одним тільки пошуковим підходом також і тому, що розвиток окремих галузей в умовах міжгалузевого балансу неможливо розглядати ізольовано, не враховуючи їх тісного взаємозв'язку. У більшості випадків розвиток однієї галузі визначається потребами інших галузей в її продукції, отже, прогноз її розвитку повинен будуватися і за цільовим принципом.

Деякі автори [1, 6] вважають, що прогнозування не повинне вирішувати проблеми вибору найкращого з можливих варіантів і визначати стратегію на майбутнє. Вони переконані, що це прерогатива планування, розуміючи під прогнозом тільки як пошукове прогнозування. Проте світова практика прогнозування підтверджує необхідність розглядати нормативний підхід як прогностичний.

При виборі методів прогнозування необхідно враховувати термін, на який здійснюється прогноз. Оцінку переваг і недоліків методів для тих чи інших інтервалів попередження слід проводити перш за все за достовірністю отримуваних результатів. Тому основне завдання, яке стоїть перед прогнозистом, – поліпшити достовірність прогнозів правильним вибором методів прогнозування. Тільки достовірні прогнозні висновки, яким би шляхом вони не були отримані, матимуть пізнавальну цінність. Лише вони можуть бути основою для прийняття рішень, тобто стати дієвим знаряддям планування і управління. Зі збільшенням інтервалу, на який здійснюється прогноз, зростає вірогідність якісних змін об'єкта прогнозування. Цей факт необхідно враховувати при виборі методів прогнозування.

Проблема співвідношення кількісних і якісних методів у прогнозуванні є дуже важ-

ливою. Не всі явища, які нас оточують, можна описати кількісно.

Аналітичні прийоми прогнозування часто протиставляються інтуїтивній думці як надійніший засіб. Проте інтуїція, по суті, є проявом розуму, знань, таланту і досвіду. Тому хоча й важливо розрізняти інтуїцію і математичні методи, але важливіше поєднувати їх у єдиній системі прогнозування. Кількісний прогноз повинен доповнювати якісний із тим, щоб давати більш цілісну картину розвитку об'єкта в майбутньому. Не зупиняючись детально на аналізі способів класифікації, яких наразі існує чимало, розглянемо три варіанти:

1. Методи екстраполяції тенденцій.
2. Методи моделювання.
3. Методи експертних оцінок.

Одним із найбільш поширених методів короткострокового прогнозування є екстраполяція. Методи екстраполяції тенденцій ґрунтуються на припущенні, що закономірності, які склалися в минулому, будуть зберігатися і в майбутньому [4, с. 127]. За допомогою цих методів можна прогнозувати зміни деяких кількісних характеристик об'єкта: це може бути деякий числовий параметр, значення одиночної функції, стан об'єкта. Вони використовують принцип інерції для продовження часового ряду прогнозованого параметра. Методи екстраполяції тенденцій використовуються при пошуковому підході. Використання методів моделювання припускає більше знання прогнозистом об'єкта прогнозування, ніж це необхідно під час використання методів екстраполяції тенденцій.

Типовим і найбільш застосовуваним прийомом екстраполяції є прогноз за одновимірним часовим рядом [2, с. 204]. Мета такого прогнозу – показати, до яких результатів можна прийти в майбутньому, якщо рухатися до нього з тією ж швидкістю або прискоренням, що і в минулому.

Серед прогностичних методів моделювання можна також виділити методи прогнозування за моделями динамічних рядів і випереджувальних індикаторів, методи багатофакторного прогнозування [3].

Опису динамічних макромоделей присвячено багато праць як у нашій країні, так і за

кордоном. Динамічні економіко-математичні моделі мають ряд переваг перед статичними (але, природно, і ряд недоліків). По-перше, динамічні макромоделі дозволяють виконувати аналіз пропонуваніх для реалізації програм соціально-економічного розвитку. По-друге, динамічне моделювання дає можливість вирішувати проблеми визначення цілей економічного функціонування, тому що проводиться комплексна дослідження і вирішення питань розвитку суспільства загалом. По-третє, такі моделі дозволяють найбільш повно і просто врахувати існуючі реальні зворотні зв'язки, побудувати замкнуті моделі, які істотно збільшують ступінь їх адекватності об'єкта, що вивчається. І ще дуже важливо відзначити, що динамічні моделі мають властивість «безперервного» опису об'єкта, що вивчається.

При використанні моделі динамічного ряду для підвищення точності прогнозу, а отже, і ступеня довіри прогнозним висновкам, необхідно виконувати деякі правила щодо співвідношення довжини часового інтервалу, на якому вивчаються закономірності прогнозованого параметра (довжини передісторії), і довжини часового інтервалу, на який здійснюється прогноз (інтервал попередження).

На практиці прогнозист зазвичай має справу з динамічними рядами, протяжність яких недостатня для виявлення закономірності зміни ймовірнісних властивостей процесів. Проте завдання отримання достовірних прогнозів при довгостроковому прогнозуванні не втрачає своєї актуальності. Якщо на підставі наявної вибірки немає можливості встановити закономірності зміни ймовірнісних властивостей процесу, а відомо, що вони все-таки змінюються з часом, то намічається інший спосіб підвищення достовірності отримуваних прогнозних оцінок, що ґрунтується на поєднанні двох методів для прогнозування одного й того ж показника.

З моменту виникнення прогнозний метод «випереджувальних індикаторів» зазнав значних змін, які вносилися кожного разу, коли змінювалося економічне становище. Незважаючи на це, метод продовжує залишатися важливим інструментом аналізу і прогнозу різних сфер економіки.

У науці метод випереджувальних індикаторів розглядається в межах так званої «теорії ділового циклу» (або «циклічного аналізу»). Теорія ділового циклу в русі будь-якої змінної визначає тільки дві точки, за якими визначається цикл: «пік» (або «найвища точка»), коли розширення ділової активності змінюється скороченням; і «дно» (або «нижча точка»), коли скорочення ділової активності змінюється розширенням. Разом дві точки визначаються як «переломні точки» (або «переломи»). Таким чином, у циклі виділяються тільки дві фази: «спад» і «підйом», що само по собі є значним недоліком, тому що не розглядаються важливі як у методологічному, так і в практичному відношенні фази депресії і поживлення.

Для прогнозування циклу складаються агрегатні індекси випереджувальних індикаторів. Найширше використовується індекс, що включає 12 показників. Агрегатний індекс 12 провідних циклічних показників економіки має складну структуру. Всі індекси об'єднані в п'ять груп: 1) зміна рівня безробіття; 2) інвестиції в основний капітал; 3) капіталовкладення в товарні запаси; 4) прибутковість; 5) фінансові кошти. Кожна з груп, яка характеризує конкретні економічні процеси, складається з певної кількості індивідуальних показників. При аналізі перспектив конкретних економічних процесів у групі включаються й інші показники, які дозволяють точніше визначити тенденції розвитку того чи іншого процесу. У сукупному ж індексі використовується лише найбільш відповідна частина індивідуальних індикаторів. При відборі показників для побудови агрегатних індексів експертами враховуються такі чинники: економічна важливість, статистична адекватність, ступінь збігу з динамікою циклів, гладкість динамічного ряду, своєчасність публікації статистичних даних.

За методикою, запропованою ще в 30-ті рр. відомим економістом Гарфілдом Коксом, для оцінки прогнозів кожному прогнозу надається коефіцієнт від 0 до 100. Максимальний коефіцієнт отримує прогноз дати перелому, що відхиляється на один місяць в той чи інший бік від дати фактичного перелому. Прогноз, який відхиляється на два місяці, отримує коефіцієнт 75, на три місяці – 50, на

чотири місяці – 25. Аналогічно оцінюються прогнози інших точок кривої циклу (тобто прогнози кривизни падіння і підйому).

Методика Кокса не може бути повністю порівнянна з тією, яка використовується при оцінці сучасних прогнозів. Наприклад, Кокс вважав, що існують не тільки правильні або неправильні прогнози, але є ще й нейтральні прогнози. «Передбачається, що служба, яка протягом даного періоду мовчала або передбачала продовження існуючих темпів активності, не допомогла і не зашкодила своїм клієнтам. Помилковим вважається лише прогноз, що передбачає зміни в неправильному напрямі». Тому порівняння прогнозів різних періодів буде відносним і багато в чому залежним від суб'єктивної оцінки дослідника.

Для отримання прогнозних результатів широке застосування мають методи так званого «багатофакторного прогнозування». Ці методи відрізняє простота реалізації, достатньо «м'які» вимоги до початкової інформації, можливість отримати достовірні прогнозні результати як для відносно складної динаміки розвитку досліджуваної системи, так і для складної організації самої системи, тобто при складному характері зв'язків між залежною і незалежною змінними. Процедурні переваги методів (достатня простота процедури отримання чисельних значень параметрів моделей) разом з тим припускають чіткий вибір виду функціональної залежності пояснюючої змінної від часу і незалежних змінних. Строго обґрунтованих формальних процедур по вибору функціональної залежності не існує, і тут головну роль відіграють інтуїція і досвід прогнозиста.

З погляду вибору функціональної залежності методи багатофакторного прогнозування не поступаються іншим методам прогнозування, в яких вибір констант, параметрів або виду функціональної залежності не базується на яких-небудь формальних передумовах.

Якість отримуваних прогнозних результатів залежить від правильності вибору функціональної залежності та вже меншою мірою від якості початкової інформації. Детальніший аналіз початкової інформації проводиться на основі статистичних критеріїв.

У ході прогнозування розвитку такого багатогранного об'єкта як галузь неможливо обмежитися лише одним із методів експертних оцінок. Одне те, що при прогнозуванні необхідно враховувати як якісні, так і кількісні зміни, спонукає використовувати методи як подійного, так і процесійного експертного прогнозу.

Отже, у теорії прогностики існують два підходи до розв'язання задач прогнозування – пошуковий і нормативний.

Перший розглядає об'єкт прогнозування як динамічну систему, що саморозвивається і володіє деякою інерцією. Він ґрунтується на вивченні закономірностей, що склалися в минулому, і поширенні їх на майбутнє.

Нормативний підхід полягає в тому, що для об'єкта ставиться яка-небудь загальна мета на майбутнє і відповідно до неї послідовно намічаються етапи, виконання яких приводить об'єкт із даного стану до стану, наміченого цією метою. В межах цього підходу прогноз здійснюється у декілька етапів. 1) вибір однієї, найважливішої цілі для об'єкта; 2) стратегічне планування; 3) тактичне планування.

Лише достовірні прогнозні висновки можуть стати дієвим знаряддям планування і управління.

Під час вибору методів прогнозування необхідно враховувати факт, що зі збільшенням інтервалу, на який здійснюється прогноз, зростає ймовірність якісних змін об'єкта прогнозування. Автор виділив такі варіанти методів прогнозування: методи екстраполяції тенденцій, методи моделювання, методи експертних оцінок.

Охарактеризовано методи прогнозування за моделями динамічних рядів і випереджувальних індикаторів, методи багатофакторного прогнозування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антохонова И. В. Методы прогнозирования социально-экономических процес сов : учеб. пособие / Антохонова И. В. – Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2005. – 212 с.
2. Бокс Дж. Анализ временных рядов. Прогноз

- и управление / Бокс Дж., Дженкинс Г.; пер. с англ. А. Л. Левшина. – М.: Мир, 1974. – Вып. 1. – 406 с.
3. Зенкин А. И. О математических методах прогнозирования / А. И. Зенкин. – М.: [б. и.], 1987. – 90 с.
 4. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент / Кіндрацька Г. І. – К.: Знання, 2006. – 366 с.
 5. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. – К.: Нац. акад. внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.
 6. Цыгичко В. Н. Прогнозирование социально-экономических процессов / Цыгичко В. Н. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 208 с.

УДК 338.242.2

ВИКОРИСТАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ У КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ РЕСТОРАННИМИ МЕРЕЖАМИ

О. А. Шубчик

На сучасному етапі розвитку економіки України управління підприємствами ресторанного господарства являє собою одну з найважливіших комплексних проблем, яку необхідно всебічно науково осмислювати. Для того, щоб стати повноправними суб'єктами ринкової системи цим підприємствам, необхідно здійснювати пошук ефективної організаційної структури для ведення бізнесу, яка дозволяла б знаходити джерела фінансування, виконувати вибір ефективних харчових технологій, здатних забезпечити конкурентоспроможність у сфері надання послуг. У цих умовах усе більше суб'єктів українського ресторанного бізнесу здійснюють об'єднання своїх підприємств у мережі. В Україні традиційно до мережних форматів ресторанного господарства відносять підприємства Quick&Casul («Два Гуся», «Швидко», «Оріон Експрес»), ресторани швидкого обслуговування «McDonald's», заклади «високої кухні» («Козирна карта», «Мирова Карта», «Eric's Family», «Дежавю»), мережі елітних підприємств. Останнім часом розвиваються концептуальні мережні проекти – ресторани середньої цінової категорії. Сітьові зв'язки – це один із факторів економічного зростання і розповсюдження інновацій, саме тому сітьові зв'язки притаманні сучасній сфері ресторанного господарства в Україні.

Сфера ресторанного бізнесу в Україні характеризується високим ступенем інвестиційної привабливості, і з кожним роком спостерігається збільшення попиту. За останні роки за даними Державної служби статистики України, середньорічний темп зростання кількості місць в об'єктах ресторанного господарства становить щороку 90 % [1]. Але в деяких українських ресторанах – недостатньо ефективна система менеджменту, пропонується сервіс, який не відповідає світовим стандартам. Це зумовлює необхідність пошуку нових найбільш прогресивних методів управління, а також упровадження ефективного процесу стратегічного планування на основі збалансованої системи показників. Однак важливо не тільки сформулювати стратегію розвитку, а й забезпечити механізм її виконання та аналіз ефективності проведених заходів. Особливо це важливо для корпоративних підприємств, які об'єднують мережі ресторанів. Такі підприємства, як свідчить господарська практика сучасних корпорацій, потребують застосування системи збалансованих показників. Відповідно до цього, виникає необхідність всебічного вивчення та вдосконалення процесів управління ресторанами мережами, впровадження інноваційних систем підбору і навчання кадрів для даної галузі, збільшення асортименту